

Lidé z továrny: integrace cizinců v Pardubicích

Jan Šamánek

Abstrakt:

Článek se věnuje životu cizinců v Pardubicích a jejich integraci do místní společnosti. Nejprve je popsána výchozí situace cizinců, kteří do Pardubic většinou přicházejí za prací ve velkých podnicích, přičemž je kladen důraz na možnosti a bariéry v nabývání orientace v novém sociálním a právním prostředí. Posléze jsou identifikováni nejvýznamnější aktéři místní integrační politiky a rozebírány jsou jejich konkrétní aktivity a vzájemná spolupráce. V neposlední řadě se článek snaží zachytit vztah cizinců a Čechů a poukázat na některé faktory, které ho ovlivňují.

Město Pardubice je se svými zhruba devadesáti tisíci obyvateli desátou největší obcí České republiky a o jeho přitažlivosti svědčí i fakt, že každoročně stoupá počet lidí, kteří se sem stěhují, a to jak z jiných oblastí České republiky, tak z ciziny. Jen v prvním čtvrtletí letošního roku se do celého Pardubického kraje přistěhovalo 948 cizinců¹ a v červenci letošního roku Úřad práce v okrese Pardubice evidoval 12 574 cizinců, z toho 8495 ze třetích zemí. Nejsilnější zastoupení zde mají občané Vietnamu (3346), Slovenska (2923), Ukrajiny (2555) a Mongolska (1986)². Významný podíl na tom, že do Pardubic přichází mnoho cizinců, má fakt, že zde působí několik velkých podniků nabízejících tisíce pracovních míst, přičemž za nejvýznamnější z nich lze označit dva výrobce elektroniky - Foxconn a Panasonic. Následující článek se snaží přiblížit situaci, ve které se cizinci žijící v Pardubicích nacházejí..

Lokální integrační problémy

Podle sociodemografické studie provedené v rámci přípravy *Návrhu Komunitního plánu rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubice pro období let 2008 – 2011* [2007]

¹ Přistěhovalí a vystěhovalí podle krajů v 1. čtvrtletí 2008. Dostupné z:

[http://www.pardubice.czso.cz/xednicnplan.nsf/t/7C0021AB47/\\$File/13-530208q1d6.pdf](http://www.pardubice.czso.cz/xednicnplan.nsf/t/7C0021AB47/$File/13-530208q1d6.pdf)

² Měsíční statistika pro média za okres Pardubice 6/2008. Dostupné z:

http://portal.mpsv.cz/sz/local/pa_info/nezamestananost_v_cislech/statistiky/rok_2008/pa_okres_08/cerven_2008

patří mezi místní problémy vztahující se k životu cizinců především jejich zaměstnávání na „podřadných“ pozicích. Závěrečná zpráva *Analýzy stavu a vývoje trhu práce Pardubického kraje za rok 2007* [Klimpl 2008: 20] uvádí, že v okrese Pardubice cizinci nejčastěji obsazují následující profese: montážní dělník elektrických zařízení, vedoucí pracovník, dělník v zemědělství, zámečnick, technik, svářeč, stavební dělník, zedník a pomocník-uklízeč. Srovnáme-li uvedené pozice s žebříčky prestiže práce³ a finančního ohodnocení⁴, nacházíme je povětšinou ve spodních částech tabulek. Kromě toho, že nízká prestiž práce a nízký ekonomický status snižují celkový sociální status⁵ cizinců vykonávajících „podřadné“ práce, jsou s tímto stavem spojeny i další problémy, jako je například nedostatek financí na samostatné bydlení a podobně.

V uvedené studii je zmíněn i problém, který se po rozhovorech se zástupci města a místních neziskových organizací ukazuje jako velmi významný, totiž špatná komunikace mezi cizinci a relevantními městskými či státními institucemi. S tím je spojena i nedostatečně zmapovaná situace v cizineckých komunitách. Vzhledem k tomu, že zhruba polovinu cizinců v Pardubicích tvoří lidé původem z Asie, existuje samozřejmě poměrně silná kulturní i jazyková bariéra mezi nimi a většinovou společností, avšak toto nelze označit za jediný zdroj problémů. Příslowecný pes je totiž zakopán hned na několika místech.

Prvním z nich je pardubický magistrát, kde neexistuje kontaktní osoba pro cizince (přestože nedávno vypracovaný program komunitního plánování sociálních služeb na tuto potřebu poukazuje a počítá s jejím vyřešením). Podle Ivany Liedermanové, vedoucí Odboru komunitních služeb pardubického magistrátu, do jehož kompetence otázka integrace cizinců spadá, se cizinci případně mohou obrátit na romského poradce či vedoucí odboru. Zde je však nutné podotknout, že pro cizince bez dobré znalosti češtiny zřejmě nebude lehké tuto informaci získat, vzhledem k tomu, že veškeré popisky, vývěsky a nápisy v budově magistrátu jsou výlučně v češtině (ale i tak jakékoliv informace pro cizince chybí) a webové stránky města (lze volit mezi českou a anglickou verzí) se mohou pro člověka nepřivklého strukturu českých úřadů snadno proměnit v labyrint. Městský katalog sociálních služeb zahrnující mimo jiné kontakty na instituce řešící integraci cizinců vyšel taktéž pouze v české verzi⁶.

Jediným úřadem, který formálně nabízí přímý kontakt pro cizince, je policie. Nejobvyklejším způsobem získávání potřebných informací zůstávají vzájemná osobní doporučení mezi cizinci. K otázce komunikace úřadů a cizinců je však ještě vhodné zmínit, že zdejší komunity cizinců jsou poměrně uzavřené, což situaci ztěžuje. Ve výše zmíněném návrhu komunitního plánu je navíc poukazováno na nedostatek kontaktních osob z řad cizinců, které by mohly

³ viz např. *Aktér 2003*. 2004. Sociologický výzkum řešený v rámci Výzkumného záměru Filosofické fakulty UK.

⁴ Viz např. [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/490025E1F5/\\$File/310908A10.xls](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/490025E1F5/$File/310908A10.xls)

⁵ Přijímáme-li trojdimenzionální model *moc - společenská úcta - materiální zabezpečení*. Jen podotkneme, že samotná absence českého občanství a s ní spojené omezené možnosti cizinců v podílení se na rozhodování o chodu společnosti (absence volebního práva atd.) znamenají jejich znevýhodněnou pozici co se týče moci.

⁶ K nalezení zde: www.mmp.cz/priloha/katalog_soc_sluzeb.pdf

plnit funkci zprostředkovatelů komunikace mezi úřady a cizineckými komunitami. Zde je však nutné zmínit, že nejsou patrné žádné výraznější snahy o jejich aktivní vyhledávání.

Uzavřenost komunit cizinců je rovněž samostatnou otázkou a svou roli zde hraje hned několik faktorů. Velká část cizinců⁷, kteří přicházejí do Pardubic, získá práci přes zprostředkovatelské agentury a nedisponuje znalostí českého jazyka ani české kultury. Po příjezdu se pak tyto lidé pohybují v okruhu svých spoluobčanů a to jak na pracovišti, tak mimo ně. Jak souhlasně podotýkají Zita Kudrnová z Mostu pro lidská práva⁸ a Ivana Liedermanová z magistrátu, otázka bydlení je zde firmami přenechána komerčním subjektům provozujícím ubytovny, ve kterých většina cizinců společně bydlí⁹. Velké ubytovací areály, jako jsou například bývalá kasárna Na Hůrkách či ubytovny v Ohrazenicích, jsou pak prostředím, ke kterému mezi českými občany Pardubic panuje nedůvěra. Cizinci nebydlí výlučně v ubytovnách, ale i v pronajatých bytech. Vzhledem k tomu, že v Pardubicích neexistuje prostorová segregace cizinců a české většiny na úrovni celých sídlišť či čtvrtí, představuje takovéto bydlení větší integrační potenciál než ubytovny. I zde ovšem mohou vznikat problémy - podle Zity Kudrnové jsou kvůli velkému počtu cizinců pracujících v Pardubicích možnosti bydlení už značně vyčerpány a často tak dochází například k situacím, kdy počet cizinců bydlících v jednom bytě přesahuje jeho kapacitu, s čímž pak mohou souviset například problémové sousedské vztahy. Na tuto situaci reaguje projekt Mostu pro lidská práva nazvaný *Dobrý den, sousede*, jehož cílem je budovat dobré sousedské vztahy mezi nově příchozími cizinci a jejich českými sousedy. Během uplynulého roku v rámci projektu proběhlo přibližně 60 návštěv cizinců či jejich rodin vždy u nejméně dvacítky sousedů¹⁰.

Most pro lidská práva v nedávno zveřejněné tiskové zprávě [Daniel 2008] konstatuje, že podle jimi provedené ankety došlo, i přes existenci zmíněných problémů, v otázce vztahů majoritní společnosti s národnostními menšinami ve východních Čechách od loňského roku ke zlepšení - míra obav z cizinců se údajně snížila. Nejhůře by Češi ve svém okolí přijali občany Vietnamu a Mongolska, tedy příslušníky dvou ze čtyř nejvýznamnějších národnostních menšin v okrese Pardubice. Milan Daniel, jednatel Mostu pro lidská práva, poznamenává, že „vliv na to má odlišná kultura, fyziognomie, v případě Mongolů i nedůsledná úroveň zdravotní péče v jejich zemi, také však strach z neznámého“ [Daniel 2008]. Můžeme předpokládat, že určitou roli zde hrají zprávy v médiích. Na konci loňského roku byl například medializován případ mladého Mongola, který v opilosti ubil svého krajana, a v poslední době je velmi aktuálním tématem právě Milanem Danielem zmiňovaný zdravotní stav cizinců, a to v souvislosti s výskytem několika případů tuberkulózy u mongolských pracovníků firmy Foxconn. Poté, co byl případ hojně medializován, vyvolal zájem o pardubické cizince i mezi dalšími pracovníky zmíněného podniku či lidmi, kteří s Mongoly přicházejí do kontaktu. Například primářka plicní kliniky FN Hradec Králové pro server Deník.cz uvedla: „Je to časovaná bomba. Kromě Romů se u Čechů nemoc vyskytuje stále

⁷ Zde se zaměřím především na lidi z Mongolska a Vietnamu.

⁸ V Pardubicích sídlí nezisková organizace usilující o integraci cizinců v Pardubickém kraji.

⁹ Více o bydlení v ubytovnách například zde: <http://migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2077271>

¹⁰ Podle: *Končí projekty realizované s podporou NROS*. 2008. Most pro lidská práva 2.6.2008. Dostupné z <http://www.mostlp.org/view.php?cislociklanku=2008060001>

méně. Situaci ale zhoršují cizinci. Ve Švýcarsku přijali vůči imigrantům přísná opatření, my jsme bohužel benevolentnější“ [Rothová 2008]¹¹. Nicméně místních obyvatel se přítomnost cizinců patrně dotýká i mimo kontext výskytu tuberkulózy, a zřetelné je zde vnímání v dichotomii „my (Češi) – oni (cizinci)“¹², jak vidno například z názoru čtenářky Pardubického deníku, která píše: „Když chci ráno do města, jede se mnou plný autobus naložený Mongoly. Jak se vracím zpátky, situace je stejná. Myslím, že to je cesta do pekel. Když to takhle půjde dál, za několik let už se v Pardubicích nedomluvíme česky“ [Dvořák 2008]. Spousty podobných výroků můžeme nalézt v mnohých dalších článcích či internetových diskuzích týkajících se cizinců v Pardubicích. Určitou roli zde pravděpodobně hrají média, která po oné kauze s tuberkulózou v některých případech o cizincích informují až absurdním způsobem – jako příklad může posloužit Pardubický deník, který ve článku nazvaném „Pardubice: Mongolové mají další mínus. Prali se!“ [Saf 2008] informoval o naprosto banálním případě, kdy se čtyři Mongolové poprali cestou z hospody. Můžeme se ptát, zda by deník stejným způsobem informoval o rvačce mezi čtyřmi Čechy.

Integrační projekty v Pardubicích

Naprostá většina integračních aktivit v Pardubicích vychází z nestátního sektoru a podpora ze strany města je především „zastřešujícího“ charakteru.

Nejaktivnější institucí v otázce integrace cizinců je sdružení Most pro lidská práva, o němž již byla řeč výše. Jeho předsedkyně Zita Kudrnová za těžiště činnosti této organizace, financované především z grantů Pardubického kraje a MPSV (a donedávna s podporou zahraničních grantů získaných skrze mechanismy EHP a NROS), označuje integrační kurzy – kurzy češtiny, počítačové kurzy a kurzy orientace na trhu práce pro cizince se znalostí češtiny. Zejména o češtinu je mezi cizinci velký zájem - letos proběhne 8 až 10 kurzů o rozsahu 100 hodin, přičemž každého z nich se (v zájmu intenzity výuky) účastní malá skupina lidí. Cena za jednu hodinu činí přibližně 20 korun. Most pro lidská práva v Pardubicích rovněž provozuje *Informační a poradenské středisko pro cizince* nabízející jednak přístup k internetu za účelem vyhledání práce, ale hlavně sociální poradenství a asistenci (především v oblastech práva, práce, bydlení a vzdělávání). Nedávno byl spuštěn i projekt *Značka Immigration Friendly* cílený na cizince, kteří jsou v ČR velmi krátce a mají problémy s přechodem do nového sociokulturního prostředí. Projekt má oproti sociálnímu poradenství spíše preventivní charakter a snaží se tedy předcházet nepříznivým životním situacím, do kterých se cizinci mohou dostat v důsledku nedostatečné orientace v českém prostředí. Jeho součástí jsou i nedávno spuštěné kurzy sociální adaptace pro pracující z Mongolska a Vietnamu pořádané ve spolupráci s pardubickou pobočkou tchajwanského výrobce elektroniky Foxconn, která v Pardubicích zaměstnává přibližně dva tisíce cizinců především na dělnických pozicích.

¹¹ Možná je zde vhodné připomenout, že zmíněné švýcarské zpřísnění přistěhovaleckých zákonů bylo vyvinuto týmem vedeným Christophem Blocherem, který se nedávno „proslavil“ agresivní protiimigrační kampaní své strany SVP, jejíž součástí byly počítačové hry, kde bylo úkolem například kopýtkem švýcarského kozlíka vykopávat černé ovce (rozumějte přistěhovalce) za hranice.

¹² Více o širších příčinách a důsledcích takového vnímání reality např. viz. Beck, U. 2007. *Moc a protiváha moci v globálním věku: Nová ekonomie světové politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Osmnáctihodinové kurzy rozdělené do tří tématických bloků (Práce a pracovně-právní vztahy; Základní informace o ČR a základní komunikační dovednosti; Sociální dovednosti) mají, podle slov Lenky Hermanské z personálního oddělení firmy, usnadnit orientaci zúčastněných v novém prostředí: „Účastníci by měli být po absolvování celého kurzu schopni řešit běžné problémy každodenního života, měli by se orientovat v pracovně-právních vztazích i legislativě vztahující se k cizincům, měli by si osvojit základní komunikační dovednosti a – v neposlední řadě – by měli poznat a respektovat kulturu naší země.“ Lektory kurzů, na jejichž přípravě se vedle Mostu pro lidská práva a mongolské koordinátorky Foxconnu podíleli i někteří zaměstnanci, jsou rodilí mluvčí s dobrými znalostmi českého jazyka – buď přímo zaměstnanci podniku nebo jeho externí spolupracovníci. Součástí kurzů jsou například návštěvy úřadů, obchodů, ordinací či jiné modelové situace. Kapacita jednotlivých kurzů je však pouze dvacet osob, což vzhledem k celkovému počtu asijských zaměstnanců není dostačující. Kurzy sociální adaptace se dají považovat za krok kupředu především v tom smyslu, že se na jejich přípravě podílí zaměstnavatel, což v České republice není příliš obvyklou praxí¹³. Doposud proběhl pilotní kurz pro Mongoly a v průběhu září započal první kurz pro Vietnamce.

Ve městě působí i občanské sdružení SKP-Centrum, které provozuje Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež zaměřené na děti ohrožené sociálním vyloučením a které spolupracuje na přípravě multikulturních akcí jako je Den boje proti rasismu. Cizinci jsou však pro sdružení spíše okrajovou cílovou skupinou a podle Hany Pistorové, manažerky sociálních prací SKP-Centra, mezi nimi o služby centra ani není přílišný zájem: „Pravidelně se objevují problémy se zapojením zástupců především z řad vietnamských a mongolských občanů. Komunikace je obtížná, žijí v uzavřených komunitách bez zájmu o širší okolí.“ Tady se však opět dostáváme zpět k otázce uzavřenosti komunit.

V souladu se zákonem o sociálních službách v Pardubicích vznikl systém komunitního plánování sociálních služeb¹⁴, jehož součástí je i pracovní skupina *Cizinci, národnostní a etnické menšiny* zahrnující zástupce státních i nestátních institucí. V rámci tohoto projektu je koordinována spolupráce (finanční, organizační,...) jednotlivých aktérů integrační politiky města. Vzhledem k rychlému nárůstu počtu cizinců nyní zmíněná pracovní skupina řeší zavedení doposud neexistující pedagogické asistence pro základní a mateřské školy v Pardubicích. Podle Ivany Liedermanové děti-cizinci „velmi dobře zvládají učivo a neobjevují se ani výchovné problémy.“ Podobný názor mají dle slov Zity Kudrnové i ředitelé oslovených škol, avšak s tím, že je třeba zaměřit se na metodiku práce s dětmi ve vztahu k odlišným kulturním hodnotám. Zatím v této oblasti působí sociální pracovníci Mostu pro lidská práva, kteří pomáhají cizincům navázat kontakt se školou a dětem pak do tohoto prostředí vstoupit. Děti-cizinců v Pardubicích však zatím není mnoho, a tak je projekt spíše preventivním opatřením do budoucna.

¹³ Ivana Liedermanová k tomuto bodu poznamenává, že spolupráce města a firem v otázce integrace cizinců „je rozvinutá zejména v čase budování firem, později je nutno konstatovat, že zájem vedení firem o komunikaci s městem upadá.“

¹⁴ Více o projektu lze nalézt na jeho stránkách (www.komunitni-planovani.cz), které však nejsou příliš aktualizované.

Závěrem

Z článku je patrné, že naprostou většinu integračních aktivit v Pardubicích zajišťuje neziskový sektor a hlavní význam státních institucí spočívá v poskytování financí. Některé aktivity neziskových organizací jsou však přímou reakcí na nedostatky státních institucí, jako například absence kontaktního pracovníka pro cizince na magistrátu a z ní vyplývající nutnost poradenství v jednání s úřady v režii neziskové organizace. Nicméně integrační aktivity se v Pardubicích rozhodně neomezují na reaktivní opatření řešící již aktuální problémy, ale stále více se snaží nabývat preventivního charakteru, což ilustrují například integrační či adaptační kurzy. Na neziskový sektor je převáděna zodpovědnost za integraci i soukromými firmami zaměstnávajícími ve městě velké počty cizinců, ovšem s tím, že tyto firmy navíc narozdíl od státu neziskovým organizacím neposkytují ani granty. V tomto ohledu je tedy průlomová spolupráce Mostu pro lidská práva s firmou Foxconn. Podíváme-li se na výše zmiňované integrační projekty, je také zřejmé, že většina z nich je zaměřena jednosměrně na cizince (až na výjimky jako jsou semináře diversity managementu či projekt *Dobrý den, sousede*), přestože je, alespoň dle poznatků z médií, z českých obyvatel cítit v otázce cizinců v Pardubicích nejistota.

Autor studuje sociologii na FSV UK.

Autor děkuje za poskytnutí rozhovorů předsedkyni o.s. Most pro lidská práva Mgr. Zitě Kudrnové; vedoucí Odboru komunitních služeb pardubického magistrátu Mgr. Ivaně Liedermanové; Mgr. Haně Pistorové z o.s. SKP-Centrum a Lence Hermanské z personálního oddělení firmy Foxconn.

Článek vznikl v rámci projektu "Czech Made?" Multikulturního centra Praha za podpory Evropské komise.

Reference

- DANIEL, M. 2008. *Míra xenofobie se ve východních Čechách snížila*. Dostupné z <http://www.mostlp.org/view.php?cislocclanku=2008070004>
- DVOŘÁK, T. 2008. „Pardubáci versus cizí dělníci.“ *Pardubický deník* 3.6.2008. Dostupné z http://pardubicky.denik.cz/zpravy_region/pardubaci-versus-cizi-delnici20080602.html.
- KLIMPL, P. 2008. *Analýza stavu a vývoje trhu práce Pardubického kraje za rok 2007*. Úřad práce v Pardubicích. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/local/pa_info/zpravy_up_pa/anal_kraj_07.doc

Návrh Komunitního plánu rozvoje sociálních a souvisejících služeb města Pardubice pro období let 2008 – 2011: Materiál k procesu konzultací. 2007. Dostupné z: <http://www.komunitni-planovani.cz/kpss-pardubice/documents/brozura.pdf>

Přistěhovalí a vystěhovalí podle krajů v 1. čtvrtletí 2008. Dostupné z: [http://www.pardubice.czso.cz/xediciplan.nsf/t/7C0021AB47/\\$File/13-530208q1d6.pdf](http://www.pardubice.czso.cz/xediciplan.nsf/t/7C0021AB47/$File/13-530208q1d6.pdf)

ROTHOVÁ, E. 2008. „Než tuberkulózu, raději prý nádor.“ *Svitavský deník* 12.8.2008. dostupné z http://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/nez-tuberkulozu-to-pry-radeji-nador20080812.html

SAF. 2008. „Pardubice: Mongolové mají další mínus. Prali se!“ . *Pardubický deník*. Dostupné z http://pardubicky.denik.cz/kratce/kratce_region/320713.html